

Genel Kimya

Prensipieri ve Modern Uygulamaları

Petrucci • Harwood • Herring

8. Baskı

Bölüm 9: Periyodik Çizelge ve Bazı Atom Özellikleri

**Kimya Bölümü, Yıldız Teknik Üniversitesi,
İstanbul**

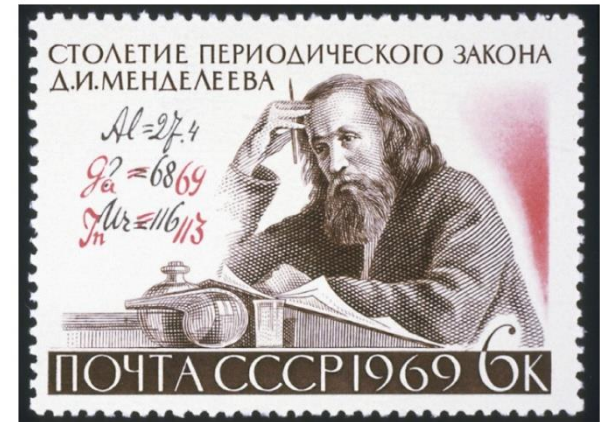

İçindekiler

- 9-1** Elementlerin Sınıflandırılması: **Periyodik Yasa ve Periyodik Çizelge**
- 9-2** Metaller, Ametaller ve Bunların İyonları
- 9-3** Atomlar ve İyonların Büyüklüğü
- 9-4** İyonlaşma Enerjisi
- 9-5** Elektron İlgisi
- 9-6** Manyetik Özellikler
- 9-7** Elementlerin Periyodik Özellikleri

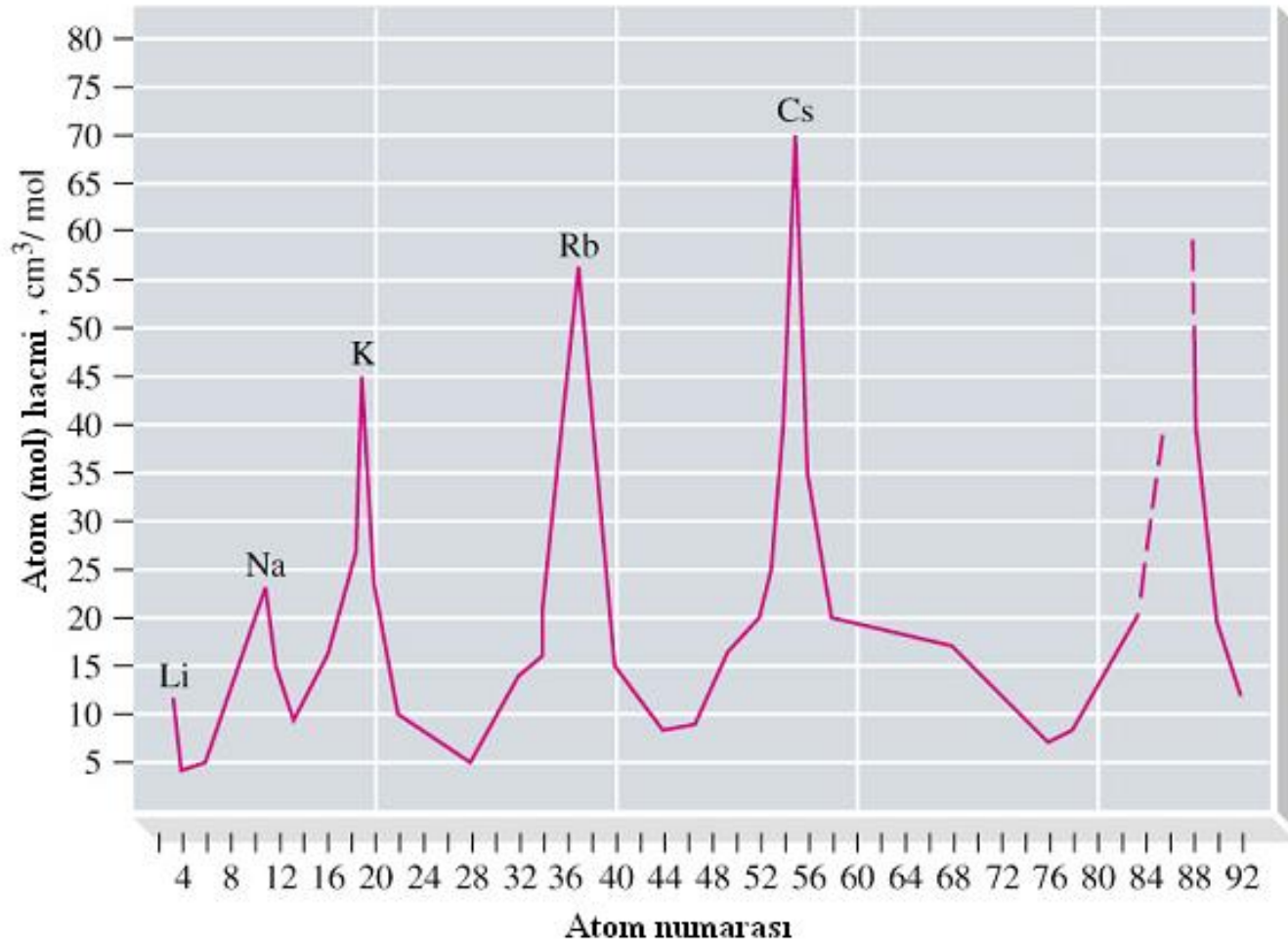
9-1 Elementlerin Sınıflandırılması: Periyodik Yasa ve Periyodik Çizelge

- 1869'da Dimitri Mendeleev ve Lothar Meyer, birbirinden bağımsız olarak aynı *periyodik yasayı* önerdiler.

Elementler artan atom kütlelerine göre sıralandıklarında bazı özellikler periyodik olarak tekrarlanmaktadır.

Periyodik Yasa

Bu grafik alkali metallerde (Li, Na, K,...)pikler göstermektedir.

- Ametaller eğrilerin yükselen bölümlerine,
- Metaller piklere, eğrilerinin iniş bölümlerine ve vadilere düşmektedir.

Mendeleev'in Periyodik Çizelgesi

1871

Reihen	Gruppe I. — R ² O	Gruppe II. — RO	Gruppe III. — R ² O ³	Gruppe IV. RH ⁴ RO ²	Gruppe V. RH ³ R ² O ⁵	Gruppe VI. RH ² RO ³	Gruppe VII. RH R ² O ⁷	Gruppe VIII. — RO ⁴
1	H = 1							
2	Li = 7	Be = 9,4	B = 11	C = 12	N = 14	O = 16	F = 19	
3	Na = 23	Mg = 24	Al = 27,3	Si = 28	P = 31	S = 32	Cl = 35,5	
4	K = 39	Ca = 40	— = 44	Ti = 48	V = 51	Cr = 52	Mn = 55	Fe = 56, Co = 59, Ni = 59, Cu = 63.
5	(Cu = 63)	Zn = 65	— = 68	— = 72	As = 75	Se = 78	Br = 80	
6	Rb = 85	Sr = 87	?Yt = 88	Zr = 90	Nb = 94	Mo = 96	— = 100	Ru = 104, Rh = 104, Pd = 106, Ag = 108
7	(Ag = 108)	Cd = 112	In = 113	Sn = 118	Sb = 122	Te = 125	J = 127	
8	Cs = 133	Ba = 137	?Di = 138	?Ce = 140	—	—	—	— — — —
9	(—)	—	—	—	—	—	—	
10	—	—	?Er = 178	?La = 180	Ta = 182	W = 184	—	Os = 195, Ir = 197, Pt = 198, Au = 199
11	(Au = 199)	Hg = 200	Tl = 204	Pb = 207	Bi = 208	—	—	
12	—	—	—	Th = 231	—	U = 240	—	

Sc:44, Ga:68, Ge:72, Tc:100

Li (174 °C) > Na (97.8 °C) > K (63.7 °C) > Rb (38.9 °C) > Cs (28.5 °C)

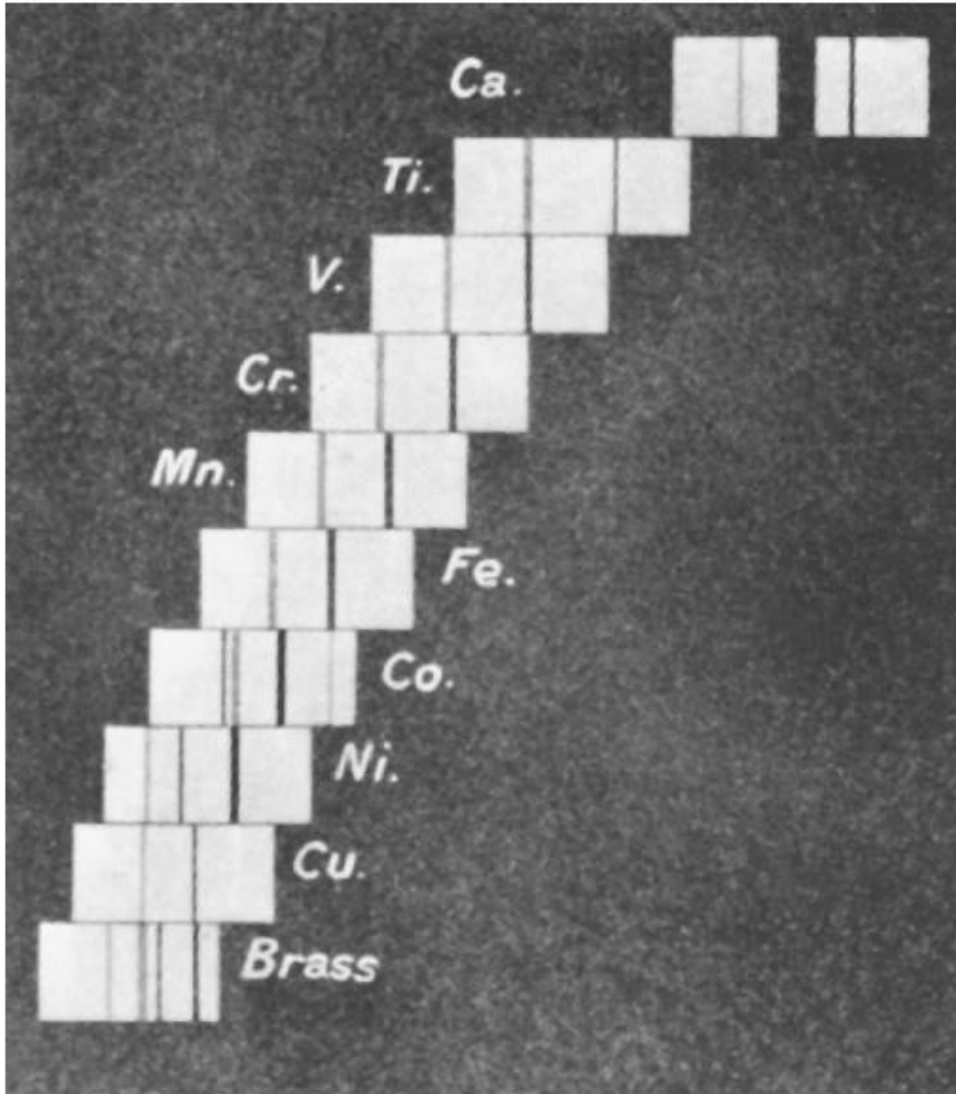
Yeni Elementlerin Keşfi

TABLO 10.1 Germanyumun Özellikleri: Öngörülen ve Gözlenen

Özellikler	Öngörülen Eka-silisyum(1871)	Gözlenen Germanyum (1886)
Atom kütlesi	72	72.6
Yoğunluk, g/cm ³	5.5	5.47
Renk	kirli gri	gri-beyaz
Oksitinin yoğunluğu, g/cm ³	EsO ₂ : 4.7	GeO ₂ : 4.703
Klorürünün k.n.	EsCl ₄ : 100 °C nin altında	GeCl ₄ : 86 °C
Klorürünün yoğunluğu, g/cm ³	EsCl ₄ : 1.9	GeCl ₄ : 1.887

Elementler artan atom numaralarına göre sıralandıklarında benzer özellikler periyodik olarak tekrarlanmaktadır.

X-Işını Spektrumları

- Moseley 1913'te X-ışınları frekansı ile elementlerin çekirdeklerindeki yük sayısı ve Mendeleev'in periyodik çizelgesindeki yerleri arasında bir ilişkinin olduğunu buldu.
- Moseley eşitliği
$$\nu = A (Z - b)^2$$

ν : X-ışını frekansı
 Z : atom numarası
 A ve b : sabit sayı
- Moseley, üç yeni elementi önceden tahmin etmiştir ($Z = 43, 61$ ve 75).

Alkali Metaller

Periyodik Tablo

Soygazlar

Toprak Alkaliler

Halojenler

Baş Grup

Geçiş Metalleri

1 1A	2 2A											13 3A	14 4A	15 5A	16 6A	17 7A	18 8A
1 H 1.00794	4 Be 9.01218											5 B 10.811	6 C 12.011	7 N 14.0067	8 O 15.9994	9 F 18.9984	10 Ne 20.1797
11 Na 22.9898	12 Mg 24.3050	3 3B	4 4B	5 5B	6 6B	7 7B	8 8B	9 8B	10 8B	11 1B	12 2B	13 Al 26.9815	14 Si 28.0855	15 P 30.9738	16 S 32.06	17 Cl 35.4527	18 Ar 39.948
19 K 39.0983	20 Ca 40.078	21 Sc 44.9559	22 Ti 47.88	23 V 50.9415	24 Cr 51.9961	25 Mn 54.9381	26 Fe 55.847	27 Co 58.9332	28 Ni 58.693	29 Cu 63.546	30 Zn 65.39	31 Ga 69.723	32 Ge 72.61	33 As 74.9216	34 Se 78.96	35 Br 79.904	36 Kr 83.80
37 Rb 85.4678	38 Sr 87.62	39 Y 88.9059	40 Zr 91.224	41 Nb 92.9064	42 Mo 95.94	43 Tc (98)	44 Ru 101.07	45 Rh 102.906	46 Pd 106.42	47 Ag 107.868	48 Cd 112.411	49 In 114.818	50 Sn 118.710	51 Sb 121.757	52 Te 127.60	53 I 126.904	54 Xe 131.29
55 Cs 132.905	56 Ba 137.327	57 *La 138.906	72 Hf 178.49	73 Ta 180.948	74 W 183.84	75 Re 186.207	76 Os 190.23	77 Ir 192.22	78 Pt 195.08	79 Au 196.967	80 Hg 200.59	81 Tl 204.383	82 Pb 207.2	83 Bi 208.980	84 Po (209)	85 At (210)	86 Rn (222)
87 Fr (223)	88 Ra 226.025	89 *Ac 227.028	104 Rf (261)	105 Db (262)	106 Sg (263)	107 Bh (262)	108 Hs (265)	109 Mt (266)	110 (269)	111 (272)	112 (272)		114 (287)		116 (289)		118 (293)
*Lanthanide series		58 Ce 140.115	59 Pr 140.908	60 Nd 144.24	61 Pm (145)	62 Sm 150.36	63 Eu 151.965	64 Gd 157.25	65 Tb 158.925	66 Dy 162.50	67 Ho 164.930	68 Er 167.26	69 Tm 168.934	70 Yb 173.04	71 Lu 174.967		
†Actinide series		90 Th 232.038	91 Pa 231.036	92 U 238.029	93 Np 237.048	94 Pu (244)	95 Am (243)	96 Cm (247)	97 Bk (247)	98 Cf (251)	99 Es (252)	100 Fm (257)	101 Md (258)	102 No (259)	103 Lr (260)		

Baş Grup

Lantanit ve Aktinitler

10-2 Metaller ve Ametaller ve Onların İyonları

- **Metaller**

- Çoğu metaller ısı ve elektriği iyi iletir.
- Dövülebilir ve tel haline getirilebilir.
- Oldukça yüksek *e.n.* 'na sahiptirler.
- Karakteristik parlaklıkları vardır

- **Ametaller**

- Isı ve elektriği iletmezler.
- Dövülemez katılardır (kırılgan).
- Bir kısım ametaller oda sıcaklığında gaz halindedirler.
- Parlak değildir

Yarımetaller

Metal ametal arasında özellik gösterirler

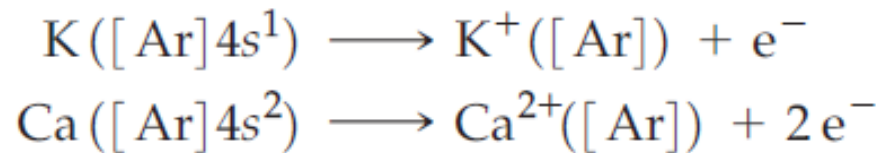
Yarı metaller iletkenler (Silisyum gibi) ve yarı metal içeren birçok malzeme teknolojiye önemli rol oynar

Soy Gazlar (Asal Gazlar)

- Her periyodun sonunda 0 (8A) grubunda bulunurlar
- Renksiz ve monoatomik gazlardır
- Kimyasal olarak etkin değildirler ve diamagnetiktirler
- ${}^2\text{He}$ ($1s^2$) dışında bütün asal gazlar en dışta çok kararlı bir yapı olan ns^2np^6 yapısına sahiptirler

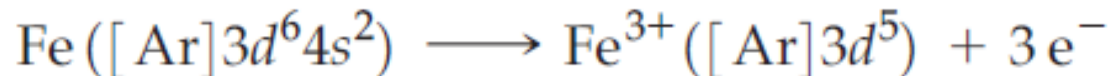
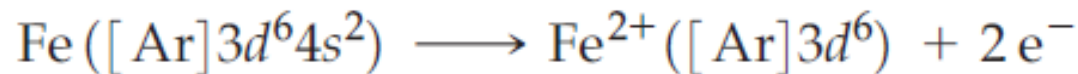
Baş Grup Elementleri (A Grubu)

- Bunlar metal ve ametallerden oluşur
- Çok çeşitli fiziksel ve kimyasal karakterdedirler
- Bazıları diamagnetik bazıları paramagnetikdir
- Bunların en dış tabakasına **değerlik (valens) tabakası** ve buradaki elektronlar da **değerlik (valens) elektronları** denir
- Değerlik elektronlarının sayısı grup numarasına eşittir.

Geçiş Elementleri

- Bu elementler B gruplarında bulunurlar
- Aufbau yöntemine göre ilave edilen farklılaştırıcı elektron önce ns orbitallerine sonra içte bulunan (n-1)d orbitallerine yerleşir. Ancak bu iki alt kabuğun enerjileri birbirine çok yakın olduğundan geçiş metal atomları iyonlaşırken elektron yine önce ns orbitallerinden verilir.

4. periyot	4s 3d	1. sıra	10 geçiş elementi
5. periyot	5s 4d	2. sıra	10 geçiş elementi
6. periyot	6s 5d	3. sıra	10 geçiş elementi

Bunların çoğu paramagnetik olup renkli paramagnetik bileşikler oluştururlar

İç Geçiş Elementleri

- 3B grubundaki elementlerden sonra 6. ve 7. periyotlarda bulunurlar

6. periyot Lantanidler   ($_{57}\text{La}$ - $_{71}\text{Lu}$)   6s 4f

7. periyot Aktinidler   ($_{89}\text{Ac}$ - $_{103}\text{Lr}$)   7s 5f

Bunların tümü metal ve paramagnetikdir

Bileşikleri de renkli ve paramagnetikdir

Lantanidlere nadir toprak metalleri de denilmektedir.

Metaller Elektron Vermeye Eğilimlidirler

	1	2		13	14	15	16	17	18
H^+	H								He
He	Li	Be		B	C	N	O	F	Ne
Ne	Na	Mg		Al	Si	P	S	Cl	Ar
Ar	K	Ca		Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Kr	Rb	Sr		In	Sn	Sb	Te	I	Xe

Ametaller Elektron Almaya Eğilimlidirler

1	2	13	14	15	16	17	18
H							He
Li	Be	B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	In	Sn	Sb	Te	I	Xe

TABLO 10.2 Bazı Metal İyonlarının Elektron Dağılımları

“ Soy Gaz ”	“ Yalancı Soy Gaz ”	“18 + 2”	Diğer
Li ⁺	Be ²⁺	Ga ³⁺	In ⁺
Na ⁺	Mg ²⁺	Tl ³⁺	Cr ²⁺ , Cr ³⁺
K ⁺	Ca ²⁺	Cu ⁺	Mn ²⁺ , Fe ²⁺
Rb ⁺	Sr ²⁺	Ag ⁺ , Au ⁺	Fe ³⁺ , Co ²⁺
Cs ⁺	Ba ²⁺	Zn ²⁺	Ni ²⁺ , Cu ²⁺
Fr ⁺	Ra ²⁺		
Al ³⁺			
		Pb ²⁺	
		Sb ³⁺	
		Bi ³⁺	

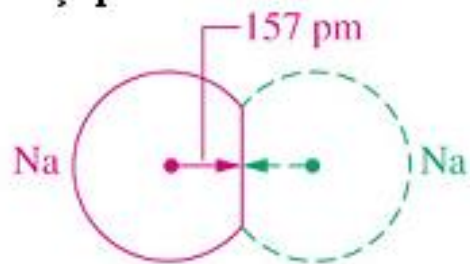
Siyah renkte olanlar: Baş grup metalleri

Mavi renkte olanlar: Geçiş metalleri

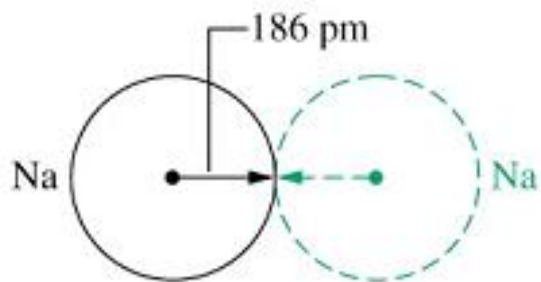
Yalancı soy gaz: elektron dağılımında en dış kabuktaki tüm elektronlar kaybedilmiş ve atomun en dış kabuğundan bir önceki kabuğu şimdi iyonun en dış kabuğu olmuş ve 18 elektron içermektedir. $_{29}\text{Cu}: 3d^{10} 4s^1$ $_{29}\text{Cu}^+: 3s^2 3p^6 3d^{10} 4s^0$

10-3 Atomların ve İyonların Büyüklüğü

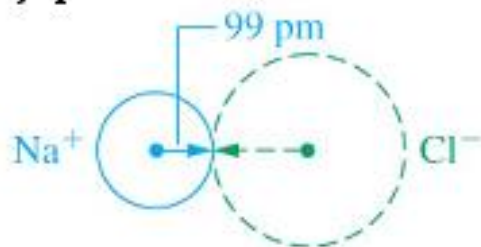
Kovalent Yarıçapı:

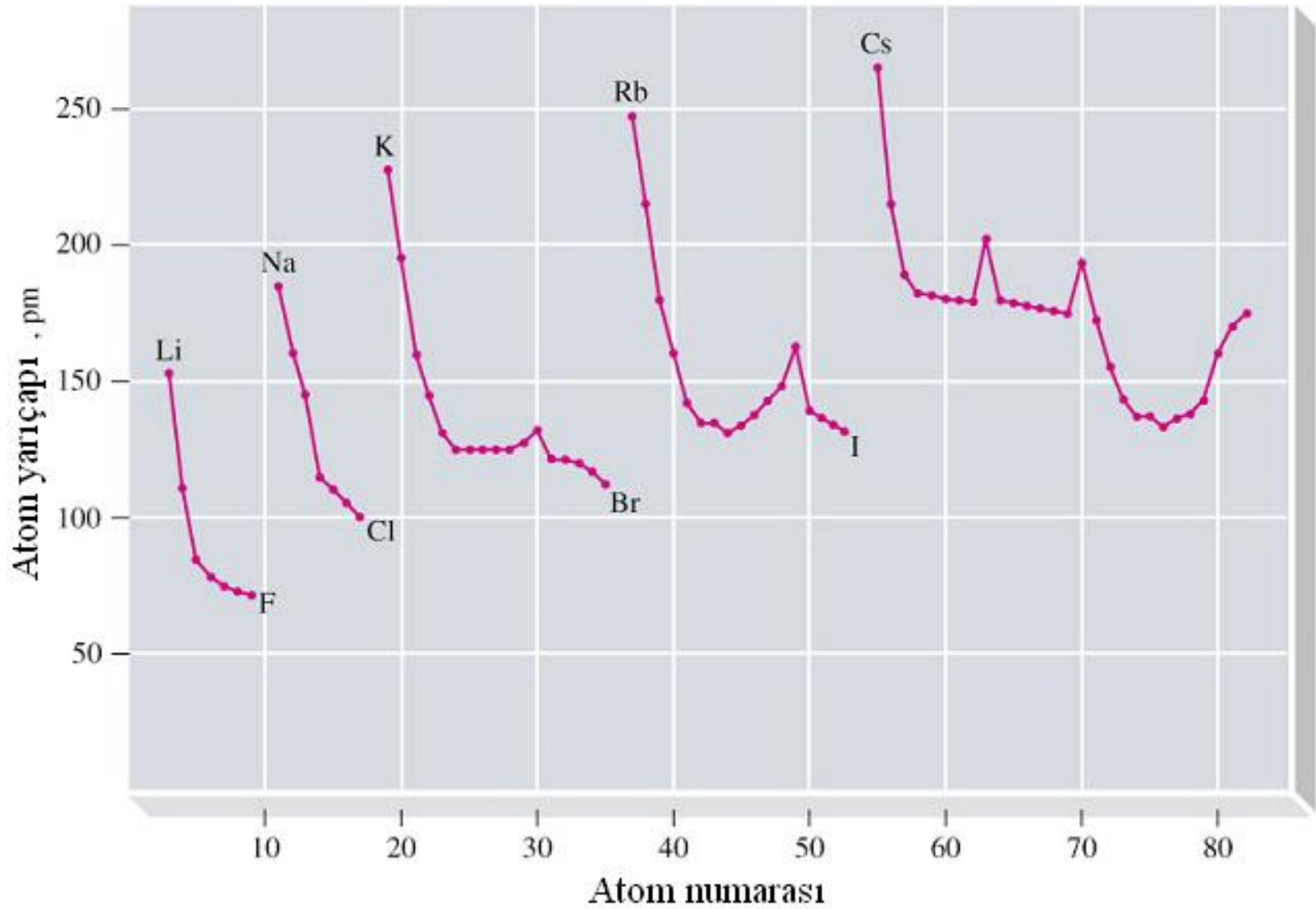
Metal Yarıçapı:

İyon Yarıçapı:

Atom Yarıçapları

Atom Yarıçapı:

- Atom çekirdeği ile değerlik tabakası elektron bulutu arasındaki uzaklıktır.
- Atomdaki n sayısı arttıkça atomik yarıçap da (r) artar
- Bir atomun büyüklüğü, elektronları arasındaki itme ile elektron-çekirdek arasındaki çekim kuvvetlerinin arasındaki denge sonucu belirlenir
- Tek bir atomun yarıçapını ölçmek çok zordur. Ancak birbirleriyle bağ yapmış iki atomun çekirdekleri arasındaki mesafeyi (bağın uzunluğunu) ölçerek atom yarıçapı dolaylı olarak hesaplanabilir.

Ör: Cl_2 moleküllerindeki Cl-Cl bağ uzunluğu 198 pm dir.

$$1,98 \text{Å} = 0,198 \text{ nm} = 198 \text{ pm} = 1,98 \cdot 10^{-10} \text{ m}$$

$$\text{Cl atomunun yarıçapı} = 198 \text{ pm} / 2 = 99 \text{ pm}$$

Ör: C-Cl=176 pm ve $r_{\text{Cl}}=99 \text{ pm}$

$$r_{\text{C}} = 176 \text{ pm} - 99 \text{ pm} = 77 \text{ pm} = 0,77 \text{ Å}$$

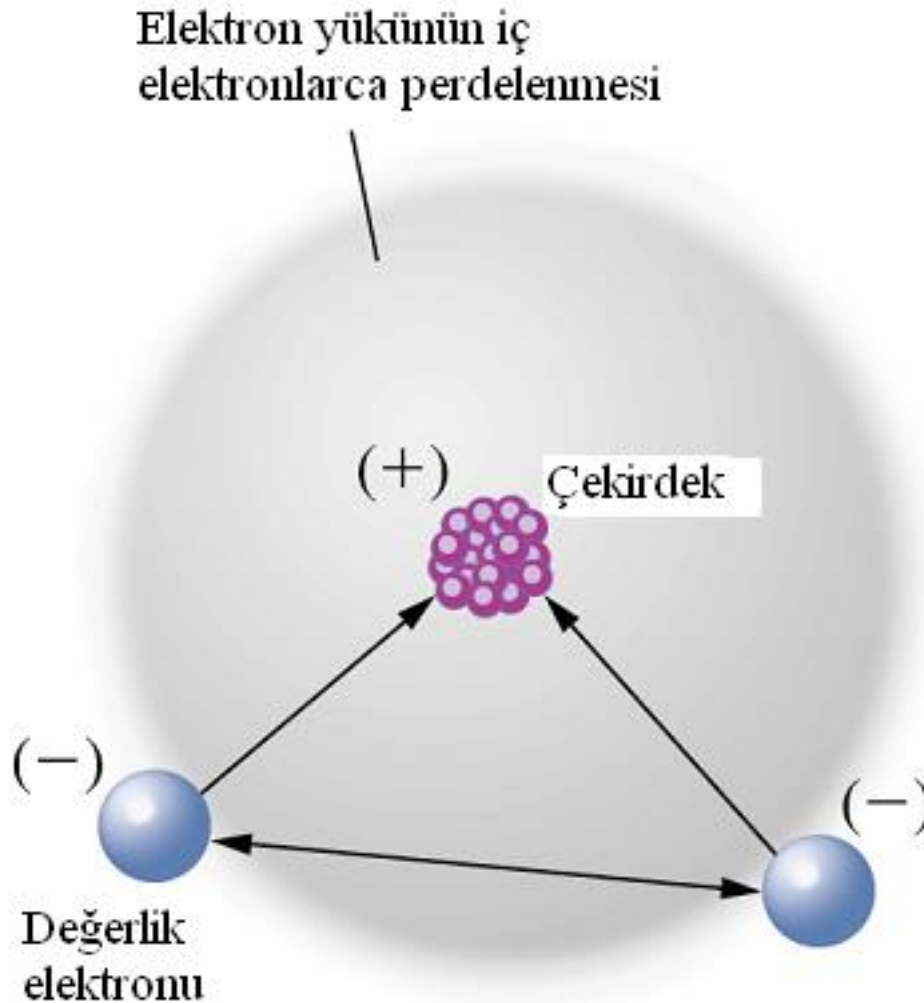
Bir grupta (Yukarıdan aşağı doğru)

- Atom yarıçapı artar
- Etkin çekirdek yükü sabit (Değerlik elektronları sayısı aynı)
- n sayısı artar
- Elektron tabakalarının sayısı (kabuk sayısı) artar
- Atom yarıçapı artar
- Atom büyür

Bir periyotta (soldan saga):

- n sayısı değişmez (elektronlar hep aynı tabakaya girerler)
- Etkin çekirdek yükü artar
- En dış tabaka elektronları çekirdek tarafından daha çok çekilir (Çünkü elektron sayısı ile birlikte proton sayısı da artıyor ve tabaka sayısı aynı)
- Atom yarıçap azalır
- Atom küçülür

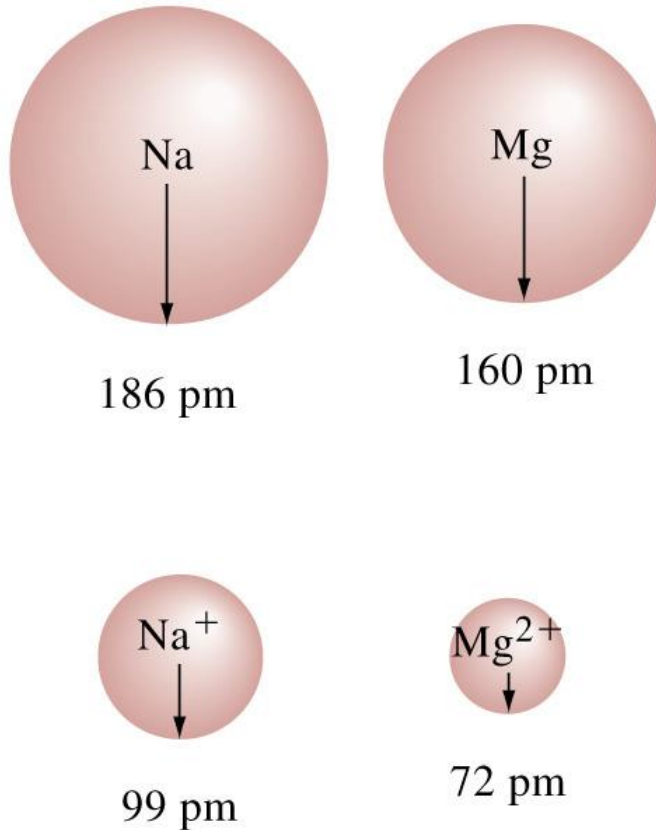
Girininim ve Perdeleme Etkileri

$$Z_{\text{et}} = Z - S$$

$$E_n = -R_H \frac{Z_{\text{et}}^2}{n^2}$$

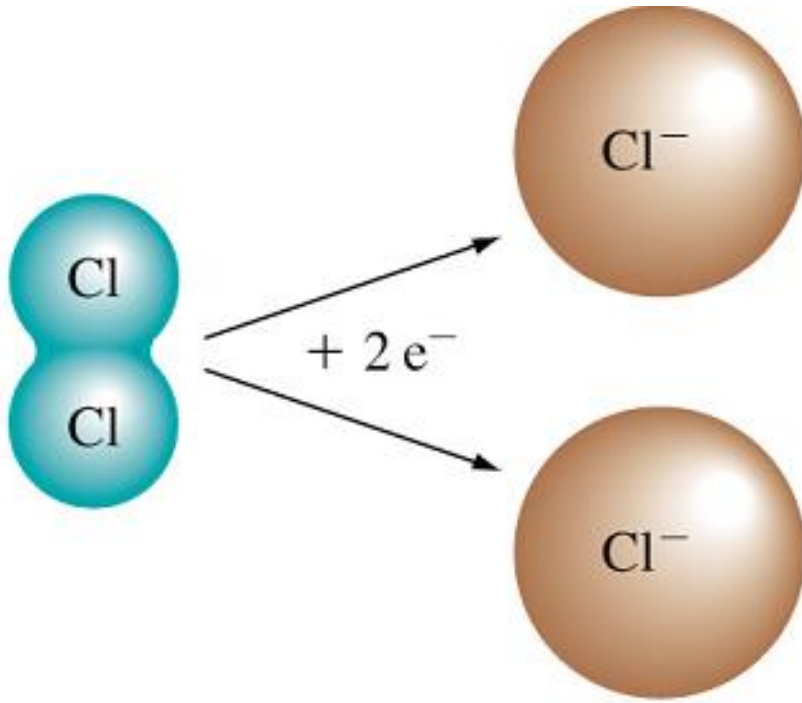
Kasyon Yarıçapları

Kasyonlar oluşturdukları atomlardan daha küçüktürler ${}_{23}\text{Na}^+ < {}_{23}\text{Na}$

Eşit sayıda elektron içeren (izoelektronik) kasyonlarda, iyon yükü daha büyük olan kasyon boyut olarak daha küçüktür.

Anyon Yarıçapları

Kovalent
yarıçapı

99 pm

İyon
yarıçapı

181 pm

Anyonlar oluşturdukları atomlardan daha büyük boyuta sahiptirler.

Eşit elektron sayılı anyonlarda, negatif yükü fazla olan iyon boyut olarak daha büyüktür.

Atom ve İyon Yarıçapları

Li 152 Li⁺ 59	Be 111 Be²⁺ 27											B 88	C 77	N 75 N³⁻ 171	O 73 O²⁻ 140	F 71 F⁻ 133		
Na 186 Na⁺ 99	Mg 160 Mg²⁺ 72											Al 143 Al³⁺ 53	Si 117	P 110 P³⁻ 212	S 104 S²⁻ 184	Cl 99 Cl⁻ 181		
K 227 K⁺ 138	Ca 197 Ca²⁺ 100	Sc 161 Sc³⁺ 75	Ti 145 Ti²⁺ 86	V 132 V²⁺ 79 V³⁺ 64	Cr 125 Cr²⁺ 82 Cr³⁺ 62	Mn 124 Mn²⁺ 83	Fe 124 Fe²⁺ 77 Fe³⁺ 65	Co 125 Co²⁺ 75 Co³⁺ 61	Ni 125 Ni²⁺ 70	Cu 128 Cu⁺ 96 Cu²⁺ 73	Zn 133 Zn²⁺ 75	Ga 122 Ga³⁺ 62	Ge 122	As 121	Se 117 Se²⁻ 198	Br 114 Br⁻ 196		
Rb 248 Rb⁺ 149	Sr 215 Sr²⁺ 113											Ag 144 Ag⁺ 115	Cd 149 Cd²⁺ 95	In 163 In³⁺ 79	Sn 141 Sn²⁺ 93	Sb 140 Sb³⁺ 76	Te 137 Te²⁻ 221	I 133 I⁻ 220

ÖRNEK 10-2

Kasyon, Anyon ve Nötür Atomların Büyüklüklerinin Karşılaştırılması. Ön kapağın iç yüzündeki periyodik çizelgeden yararlanarak, aşağıdaki atom ve iyonları artan büyüklüklerine göre sıralayınız: Ar, K^+ , Cl^- , S^{2-} ve Ca^{2+} . ✓

Çözüm

Bu sorunun yanıtı, verilen beş atom ya da iyonun da izoelektronik yapısına, Ar, $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6$ yapısına, sahip olmalarında yatar. İzoelektronik kasyonlar için yük arttıkça iyon küçülür. Bu da, Ca^{2+} , K^+ dan küçük demektir. K^+ , daha büyük çekirdek yüküne sahip olduğundan ($Z = 19$, Ar için $Z = 18$), Ar dan daha küçüktür. Gene çekirdek yükünün büyüklüğünden dolayı Ar, Cl^- den daha küçüktür ($Z = 18$, Cl için $Z = 17$). İzoelektronik anyonlar için iyon yükü fazla olduğundan S^{2-} , Cl^- den daha büyüktür. Artan büyüklüklerine göre sıralama,

Alıştırma A: Ön kapağın iç yüzündeki periyodik çizelgeyi kullanarak, aşağıdaki iyonları artan büyüklüklerine göre sıralayınız: Ti^{2+} , V^{3+} , Ca^{2+} , Br^- ve Sr^{2+} .

Alıştırma B: Ön kapağın iç yüzündeki periyodik çizelgeyi kullanarak, aşağıdaki atom ya da iyonlar büyüklüklerine göre sıralandığında, hangisinin *ortada* bulunduğunu belirleyiniz: atomlar N, Cs ve As, iyonlar Mg^{2+} ve Br^- .

6. Aşağıdaki iyonlar arasında bazı çiftler *eşelektronludur*. Bu çiftleri belirleyiniz. Fe^{2+} , Sc^{3+} , Ca^{2+} , F^- , Co^{2+} , Co^{3+} , Sr^{2+} , Cu^+ , Zn^{2+} , Al^{3+} .

6. İzoelektronik aynı sayıda elektron bulundurma anlamındadır. (Başka bir ifadeyle aynı elektron dizilişine sahip türlerdir.) Her bir tür için toplam elektron sayısını bulur ve elektron dizilişlerini yazarsak, izoelektronik türleri belirleyebiliriz.

Fe^{+2}	24 elektron	$[\text{Ar}] 3d^6$	Sc^{+3}	18 elektron	$[\text{Ar}]$
Ca^{+2}	18 elektron	$[\text{Ar}]$	F^-	10 elektron	$[\text{He}] 2s^2 2p^6$
Co^{+2}	25 elektron	$[\text{Ar}] 3d^7$	Co^{+3}	24 elektron	$[\text{Ar}] 3d^6$
Sr^{+2}	36 elektron	$[\text{Ar}] 3d^{10} 4s^2 4p^6$	Cu^+	28 elektron	$[\text{Ar}] 3d^{10}$
Zn^{+2}	28 elektron	$[\text{Ar}] 3d^{10}$	Al^{+3}	10 elektron	$[\text{He}] 2s^2 2p^6$

Aynı sayıda elektrona ve elektron dizilişine sahip türler şunlardır:

Fe^{+2} ve Co^{+3} Sc^{+3} ve Ca^{+2} F^- ve Al^{+3} Zn^{+2} ve Cu^+

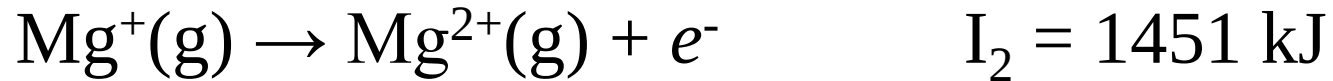
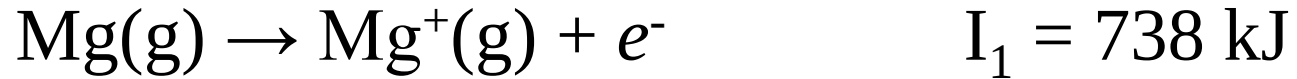
İyonlaşma Enerjisi

- Gaz halindeki nötr bir atomdan 1 elektron uzaklaştırmak için verilmesi gereken enerjiye denir.
- $X_{(gaz)} + \text{Enerji} \rightarrow X^{1+}_{(gaz)} + e^{-}$
- Sisteme dışarıdan enerji verildiği için $E > 0$ endotermik
- H dışındaki tüm atomlar için 2. ve 3. İE leri söz konusudur ama bu İE leri, artı yükü gittikçe artan atomdan elektron koparmak da gittikçe zorlaşacağından büyük değerler alırlar
- İE, atom büyüklüğüne dolayısıyla elektronun çekirdekten olan uzaklığına bağlıdır. Periyodik cetvelde:

Yukarıdan aşağı: Atom Büyüklüğü artar
İE azalır

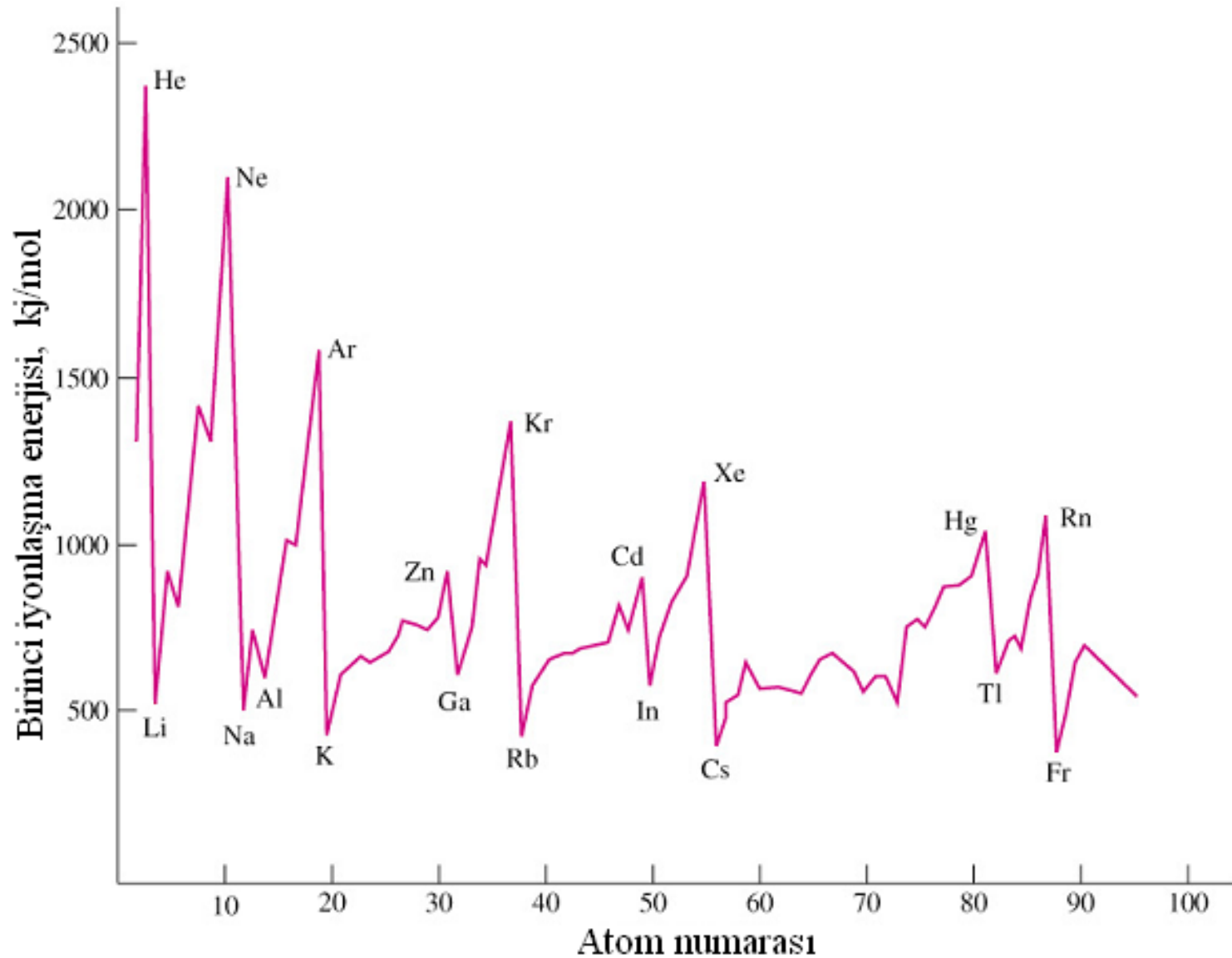
Soldan sağa: Çekirdek yükü artar
Dış tabaka elektronları daha çok çekilir
İyonlaşma enerjisi artar

İyonlaşma Enerjisi

$$I = R_H \frac{Z_{\text{et}}^2}{n^2}$$

Birinci İyonlaşma Enerjisi

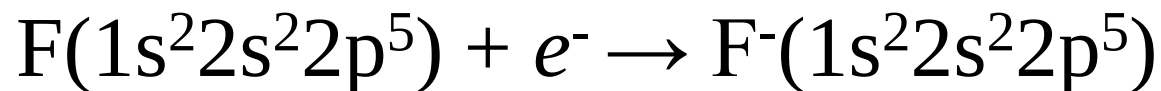

TABLO 10.4 Üçüncü Periyot Elementlerinin İyonlaşma Enerjileri (kJ/mol)

	Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl	Ar
I_1	495.8	737.7	577.6	786.5	1012	999.6	1251.1	1520.5
I_2	4562	1451	1817	1577	1903	2251	2297	2666
I_3		7733	2745	3232	2912	3361	3822	3931
I_4			11580	4356	4957	4564	5158	5771
I_5				16090	6274	7013	6542	7238
I_6					21270	8496	9362	8781
I_7						27110	11020	12000

 I_2 (Mg) vs. I_3 (Mg) I_1 (Mg) vs. I_1 (Al) I_1 (P) vs. I_1 (S)

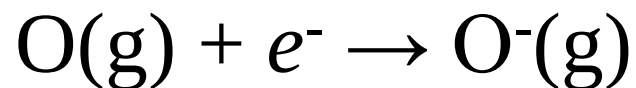
Elektron İlgisi

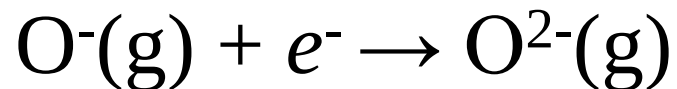
Birinci Elektron İlgisi

1							18
H -72.8							He --
	2	13	14	15	16	17	
Li -59.6	Be --	B -26.7	C -153.9	N -7	O -141.0	F -328.0	Ne --
Na -52.9	Mg --	Al -42.5	Si -133.6	P -72	S -200.4	Cl -349.0	Ar --
K -48.4	Ca --	Ga -28.9	Ge -119.0	As -78	Se -195.0	Br -324.6	Kr --
Rb -46.9	Sr --	In -28.9	Sn -107.3	Sb -103.2	Te -190.2	I -295.2	Xe --
Cs -45.5	Ba --	Tl -19.2	Pb -35.1	Bi -91.2	Po -186	At -270	Rn --

İkinci Elektron İlgisi

$$\text{EA} = -141 \text{ kJ}$$

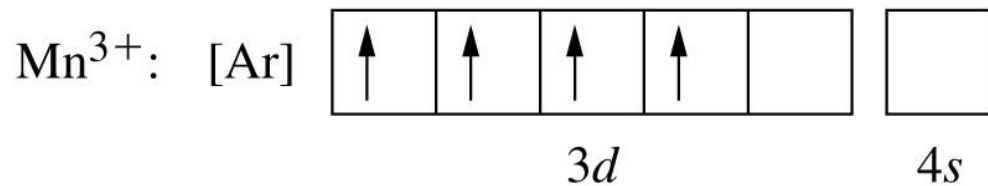
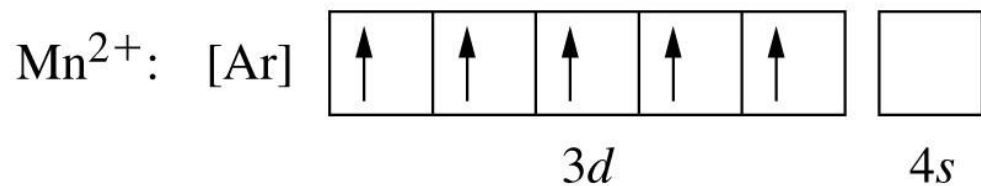
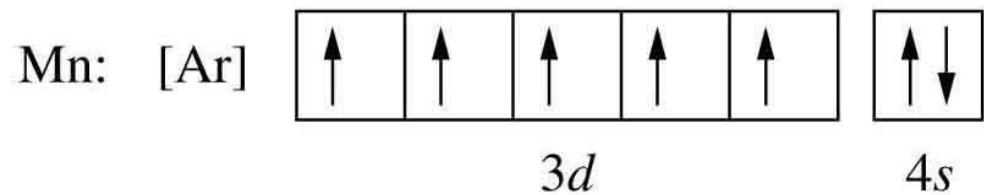

$$\text{EA} = +744 \text{ kJ}$$

10-6 Manyetik Özellikler

- **Diyamanyetik** bir atom ya da iyonda tüm elektronlar eşleşmiştir ve bunlar birbirinin manyetik etkilerini yok ederler. Diyamanyetik bir tanecik, manyetik alandan *çok az etkilenir*.
- **Paramanyetik** bir atom ya da iyon eşleşmemiş elektronlara sahiptir ve birbirlerinin manyetik etkilerini yok etmezler. Eşleşmemiş elektronlar manyetik alanı etkileyerek, bir dış manyetik alan etkisiyle, atom ya da iyonların birbirlerini çekmelerine sebep olurlar. Ne kadar çok eşleşmemiş elektron varsa, çekme etkisi o denli kuvvetli olur.

Paramanyetizma

ÖRNEK 10-4

Bir Atom ya da İyonun Manyetik Özelliklerinin Belirlenmesi. Aşağıdakilerden hangisinin paramanyetik ya da diyamanyetik olmasını beklersiniz?

- (a) Na atomu   (b) Mg atomu   (c) Cl^- iyonu   (d) Ag atomu

Çözüm

- (a) **Paramanyetik.** Na atomu Ne yapısı dışında bir tek 3s elektronuna sahiptir. Bu elektron eşleşmemiştir.
- (b) **Diamanyetik.** Mg atomu Ne yapısı dışında *iki* tane 3s elektronuna sahiptir. Bunlar, diğer elektronlar onlar gibi eşleşmiş olmalıdır.
- (c) **Diamanyetik.** Cl^- iyonu Ar ile izoelektronik yapıya sahiptir ve Ar un tüm elektronları eşleşmiştir ($1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6$).
- (d) **Paramanyetik.** Ag un gerçek elektron yapısını tam olarak incelememize gerek yoktur. Atom 47 elektron içerdiğinden, (tek sayı) elektronlarından en az biri eşleşmemiş olmalıdır (Stern-Gerlach deneyini hatırlayınız, sayfa 333).

Alıştırma A: Aşağıdakilerden hangileri paramanyetik ve hangileri diyamanyetiktir: Zn, Cl, K^+ , O^{2-} ve Al?

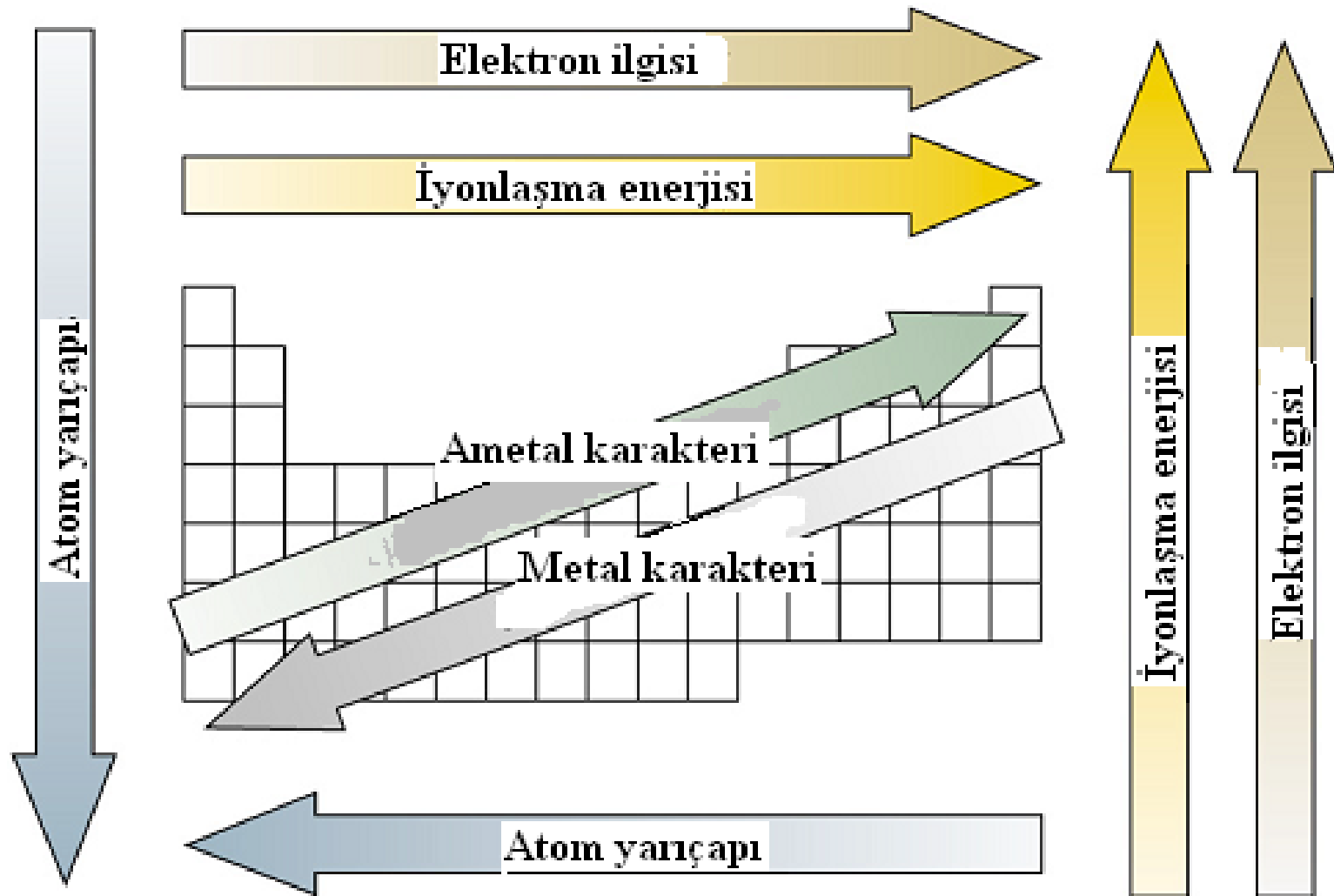
Alıştırma B: Cr^{2+} ve Cr^{3+} den hangisi daha çok eşleşmemiş elektrona sahiptir?

16. Aşağıdakilerden hangilerinin diyamanyetik ve hangilerinin paramanyetik olmasını beklersiniz? (a) K^+ ; (b) Cr^{3+} ; (c) Zn^{2+} ; (d) Cd; (e) Co^{3+} ; (f) Sn^{2+} ; (g) Br.

16. Paramanyetizma eşleşmemiş elektronları işaret eder ve genellikle kısmen dolu altkabuk elektronları içeren türler paramanyetikdir. Önce elementlerin sonra da iyonlarının elektron dizilişlerini yazalım. Bu elektron dizilişlerinden, verilen türlerin paramanyetik ya da diyamagretik olduğunu anlayabiliriz.

K	$[Ar] 4s^1$	$K^+ [Ar]$	diyamanyetik, bütün altkabuklar dolu
Cr	$[Ar] 3d^5 4s^1$	$Cr^{+3} [Ar] 3d^3$	paramanyetik
Zn	$[Ar] 3d^{10} 4s^2$	$Zn^{2+} [Ar] 3d^{10}$	diyamanyetik, bütün altkabuklar dolu
Cd	$[Kr] 4d^{10} 5s^2$		diyamanyetik, bütün altkabuklar dolu
Co	$[Ar] 3d^7 4s^2$	$Co^{+3} [Ar] 3d^6$	paramanyetik
Sn	$[Kr] 4d^{10} 5s^2 5p^2$	$Sn^{+2} [Kr] 4d^{10} 5s^2$	diyamanyetik, bütün altkabuklar dolu
Br	$[Ar] 3d^{10} 4s^2 4p^5$		paramanyetik

10-7 Elementlerin Periyodik Özellikleri

Kaynama Noktası

TABLE 9.6 Melting Points of Two Series of Compounds

	Molecular Mass, u	Melting Point, °C
CF ₄	88.0	-183.7
CCl ₄	153.8	-22.9
CBr ₄	331.6	90.1
CI ₄	519.6	171
HF	20.0	-83.6
HCl	36.5	-114.2
HBr	80.9	-86.8
HI	127.9	-50.8

Üç Halojen Elementi

Klor sarı-yeşil bir gazdır.

Brom koyu kırmızı bir sıvıdır.

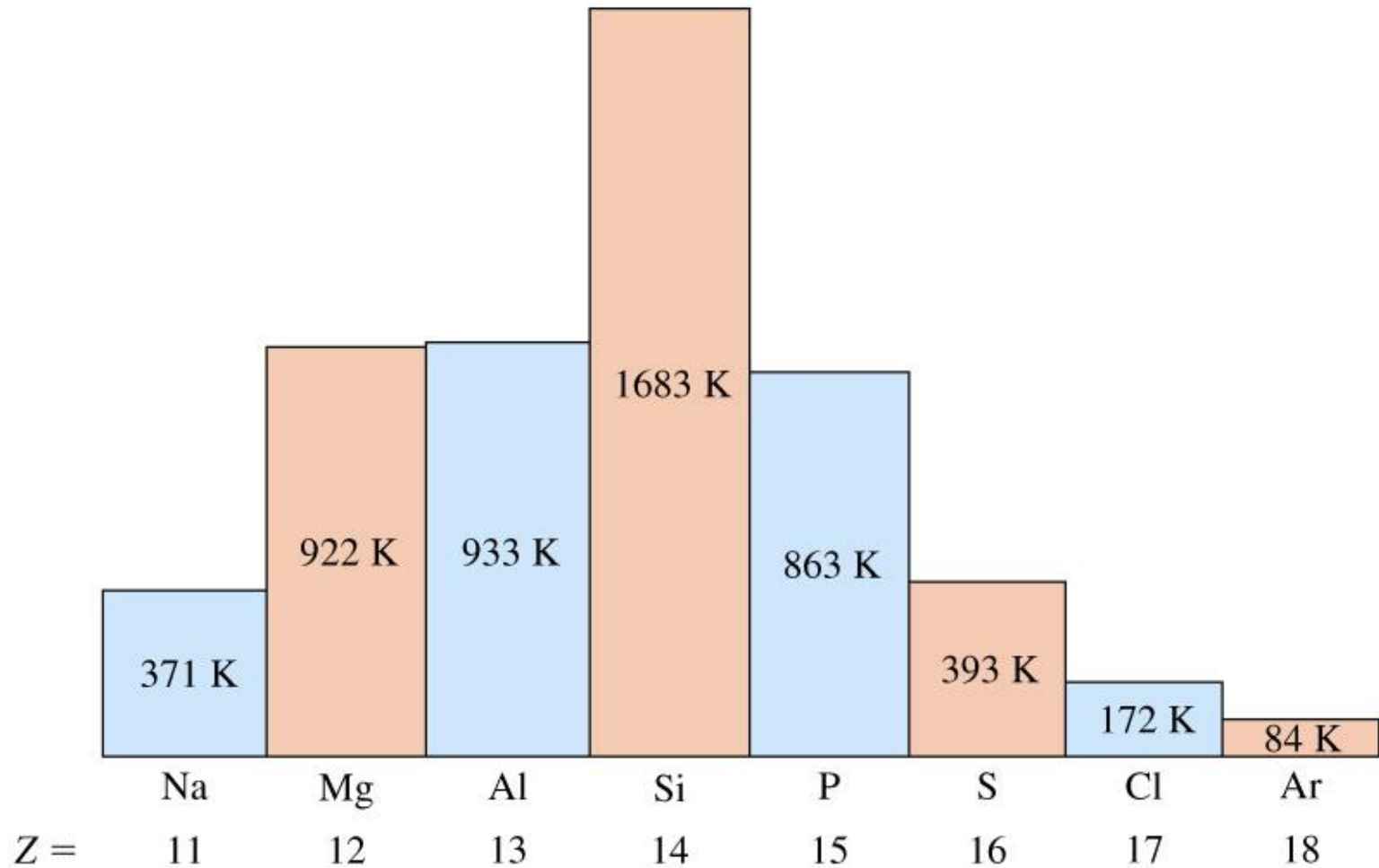
İyot griye yakın bir katıdır.

Karbon-halojen bileşiklerinin KN ları molekül kütlelerinin artmasıyla artar

TABLO 10.5 Üç Halojenin Bazı Özellikleri (Grup 17)

	Atom Numarası	Atom Kütlesi, akb	Molekül Şekli	Erime Noktası, K	Kaynama Noktası, K
Cl	17	35.45	Cl ₂	172	239
Br	35	79.90	Br ₂	266	332
I	53	126.90	I ₂	387	458

III. Periyot Elementlerin Erime Noktaları

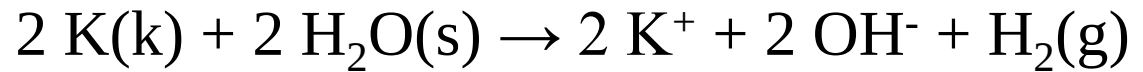
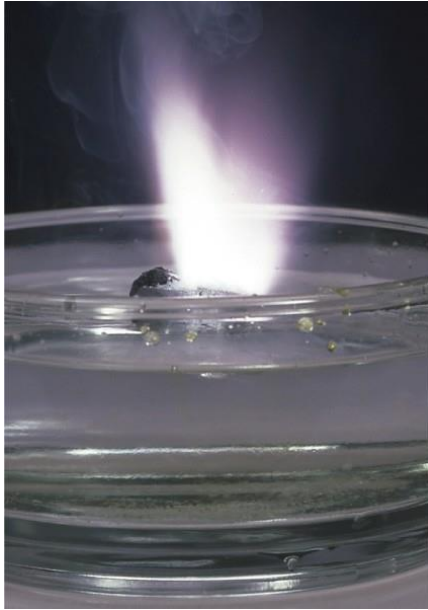

Bileşiklerin Erime Noktaları

**Tablo 10.6 İki Seri
Bileşiğin Erime Noktaları**

	Molekül Kütlesi, akb	Erime Noktası, ° C
CF ₄	88.0	−183.7
CCl ₄	153.8	−22.9
CBr ₄	331.6	90.1
Cl ₄	519.6	171
HF	20.0	−83.6
HCl	36.5	−114.2
HBr	80.9	−86.8
HI	127.9	−50.8

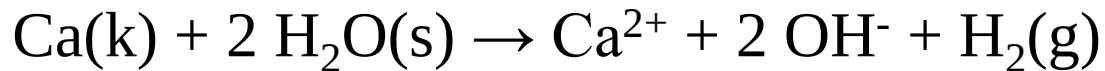
Grup 1 ve 2 Metallerinin İndirgeme Yetenekleri

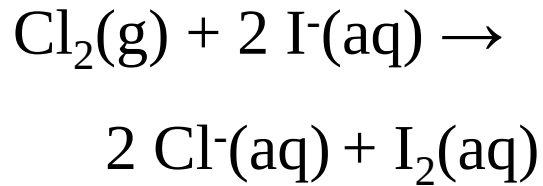
$$I_1 = 419 \text{ kJ}$$

$$I_1 = 590 \text{ kJ}$$

$$I_2 = 1145 \text{ kJ}$$

Halojenlerin Yükseltgeme Yetenekleri (Grup 17)

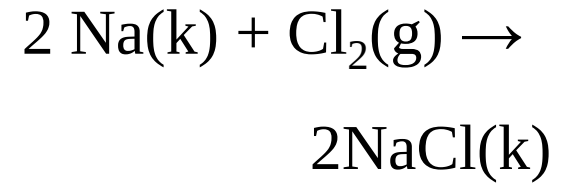
(a)

(b)

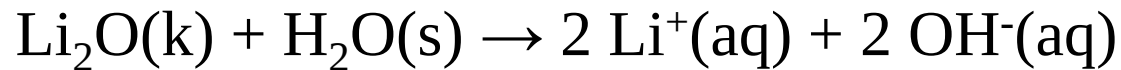
(a) renksiz seyreltik $\text{I}^-(\text{aq})$ içine $\text{Cl}_{2(\text{g})}$ kabarcıkları gönderilir.

(b) elde edilen I_2 , $\text{CCl}_{4(\text{s})}$ içine özütlenir (pembe tabaka)

Elementlerin Asit-Baz Özellikleri

- *Bazik* oksitler veya *baz anhidritleri*:

- *Asidik* oksitler veya *asit anhidritleri*:

- Na_2O ve MgO suda *bazik* çözelti verir.
- Cl_2O , SO_2 ve P_4O_{10} *asidik* çözeltiler oluştururlar.
- SiO_2 kuvvetli bazik çözeltilerde bir miktar çözünür, *asidik* oksittir.